

Dokuz Eylül Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Dergisi
Cilt: 2 Sayı: 3 2013

ÇOCUK KAVRAMININ FELSEFİ ANTROPOLOJİ ALANINDA ELE ALINMASI VE MİMARİ ÇIKARIMLAR

Ebru GÜLLER*

ÖZET

Modern dünya geleceğini garantiye alabilmek için ekonomiyi merkeze almış, bütün sistemlerini sürekli gelişim esasına dayanan doğrusal ilerleme paradigması altında tek bir hedefte kilitlemiştir. Bu koşullar altında topluma düşen görev sistemin sürekliliğini sağlayacak bireylerin yetiştirilmesidir. Kendini böyle bir sistem içinde bulan insan ise zamanla kendi varlık tanımlamasından uzaklaşmıştır. İnsanı merkezden uzaklaştıran bu yaklaşım, insanın yeniden kendi özüne dönerek kendi varlık yapısı ve niteliklerini gözden geçirmesini zorunlu kılar. Bireylerin kişiliklerinin şekillendiği çocukluk dönemi, toplumun gelecekteki niteliğinin temellerinin oluşturulması açısından önemlidir. Yeteneklerin geliştirilmesi ve eğilimlerinin doğru yönlendirilebilmesi için insanı doğru tanımak, varlık yapısı ve niteliklerini doğru kavramak gerekir. Bu nedenle çalışma kapsamında insana bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşan felsefi antropoloji alanından yaklaşılmış, çocuk kavramı bu alanda ele alınmıştır. Gelecekte varlık bütünlüğüne sahip bir insan için bugünün çocuklarına nasıl bir çevre sunulması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Felsefi Antropoloji, Takiyettin Mengüşoğlu, çocuk kavramı, çocuk mekânları.

HANDLING THE CONCEPT OF CHILD IN THE FIELD OF PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY AND ARCHITECTURAL IMPLICATIONS

ABSTRACT

The modern world has taken economy in its center in order to ensure its own future and has locked all of its systems to a single target under the paradigm of 'linear progress' based on the principle of 'continuous improvement'. Under these circumstances, the duty that falls on the society is to educate individuals, who would ensure the continuity of the system. However, a person, who finds himself in such a system, moves away from identifying with his own existence as time passes. While this approach takes a person away from the center, it also requires a person to turn back to his essence and to review his own existential structure and characteristics. Since the childhood period shapes the personalities of individuals, this

* Araş. Gör. Y. Mimar, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, ebru.guller@deu.edu.tr

period is important in the establishment of the foundations that would become the essence of the future of society. It is necessary to truly recognize human beings and grasp their existential structure and characteristics to improve their skills and to correctly route their tendencies. Therefore, within the scope of this study to approach human with a holistic perspective, the concept of child is handled in the field of philosophical anthropology. For a man of integrity how an environment should be provided to today's children is focused on.

Keywords: Philosophical Anthropology, Takiyettin Mengüşoğlu, the concept of child, children places.

Yapı yapma eylemi, insanın bilinçli yani düşünüp karar alarak, seçimleri doğrultusunda tasarlayıp cisimlendirdiği bir süreçtir. İçinde yaşadığımız doğal ve yapılı çevre biz farkında olsak da olmasak da bizi sürekli etkiler, davranışlarımızı, ruhsal durumumuzu şekillendirir. Wilson Churchill bunu çok iyi ifade etmiştir: “Önce biz yapılarımızı şekillendiriyoruz, daha sonra da onlar bizi şekillendiriyor” (Roth, 1993, s. 76). Dolayısıyla mimar denilen kişi, yapının form-fonksiyon-strüktür organizasyonun kurgulanmasının ötesinde yapının kullanıcısı üzerindeki, fiziksel, psikolojik, sosyal etkilerinin bilinciyle, sunduğu yaşam modeli ve taşıdığı simgesel anlamları da dikkate almak durumundadır. Bu da, tasarladığı yapının kullanıcısını, tasarımın amacını, vaatlerini, yapıdan beklenenleri ve yapının kullanıcısına sunmak istediği olanakları çok iyi özümsemesiyle, öncelikle de kullanıcısını çok iyi tanınmasıyla mümkündür. Bu nedenle, çalışma kapsamında mimarlığın merkezinde yer alan insan, insanın varlık bütünlüğünün temellerinin atıldığı çocukluk dönemi ve insanın belkemiği olan çocuk kavramı, insana bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşan Felsefi Antropoloji alanında değerlendirilmiştir. Mevcut çocuk mekanlarının amaca uygunluğu sorgulanmıştır. Bu değerlendirme yalnız mimarlar için değil herkes için kendi özüne dönerek kendi varlık yapısı ve niteliklerini yeniden değerlendirdiği, içinde yaşadığı mekanları-çevreyi bu bakış açısıyla bir kez daha yorumlayarak geleceğimiz ve de en kıymetli varlıklarımız olan çocuklarımıza sağladığımız çevre üzerinde düşündüğü bir çalışma olarak ele alınmıştır.

Felsefi Antropoloji ve İnsan

Felsefi Antropoloji ve Takiyettin Mengüşoğlu

19. yüzyılın ikinci yarısında felsefe, insana, onun varlık yapısı ve niteliklerine, dünya üzerindeki yerine yönelerek, hep daha ileriye araştırırken kendini unutmak üzere olan insan için, özünü yeniden hatırlayacağı bir araştırma alanı yaratmıştır. Felsefi antropoloji olarak adlandırılan bu alan, temelinde insan olmak üzere, farklı teoriler altında gelişmiş, insanın

organik yapısı, biosu, geist'ı, akli, düşünmesi, zekası, hafızası, idrak alanı, instinkleri, itkileri, hisleri üzerinde çalışılmıştır. Felsefi antropoloji kavramını Türkiye'de tanıtan ilk kişi Takiyettin Mengüşoğlu'dur. Mengüşoğlu'na göre insana herhangi bir kavramdan hareketle yaklaşmak yanıltıcıdır. İnsan, bilim tarafından uydurulmuş bir kavram değildir; o bütün yapıp-etmeleriyle bir varlık alanı tanımlar. Bu nedenle felsefi antropolojinin ontolojik temellere dayanması gerekir. Ontolojik antropoloji, insanı kendi yapısı neyse o olarak, olduğu gibi kavramak amacını taşır. Öyleyse insanı tanımak ancak konkret varlık bütününden, bu varlık bütününde temelini bulan varlık şartlarından, fenomenlerinden hareketle mümkün olacaktır. "Bu fenomenler insanın bilen, yapıp-eden, kıymetlerin sesini duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden tayin eden, isteyen, hür hareketleri olan, tarihi olan, ideleştiren, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten ve eğitilen, devlet kuran, inanan, sanat ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan, bio-psişik bir yapıya sahip olan bir varlık olduğunu" ortaya koymaktadır. Bütün insan gruplarında karşılaşılan bu fenomenler, insanın varlık şartları olarak adlandırılmıştır (Mengüşoğlu, 1971, s. 1).

İnsanın varlık yapısı ve nitelikleri

Ontolojik temellere dayanan bir felsefi antropoloji, insanı konkret bir bütün olarak inceler. Bu da onu ruhi ve bedeni olana bölmeden, kendi varlık şartlarıyla kavramak demektir. İnsan olmadan kaynaklanan bu varlık şartlarının temeli, insanın biyo-psişik yapısına, biyopsişik bütünlüğüne dayanmaktadır. Bios ve psyshe birbiriyle o derece kaynaşmıştır ki insanı yalnız bir geist, bir akıl, bir düşünce, bir ruh varlığı olarak görmek mümkün değildir. Bu nedenle Felsefi Antropoloji kitabında Mengüşoğlu, insanın varlık yapısı ve niteliklerini:

1. Bilen bir varlık olarak insan
2. Yapıp-eden bir varlık olarak insan
3. Kıymetleri duyan bir varlık olarak insan
4. Tavır takınan bir varlık olarak insan
5. Önceden gören, önceden tayin eden bir varlık olarak insan
6. İsteyen bir varlık olarak insan
7. Hür bir varlık olarak insan
8. Tarihi bir varlık olarak insan

9. İdeleştiren bir varlık olarak insan
10. Kendisini bir şeye veren, seven bir varlık olarak insan
11. Çalışan bir varlık olarak insan
12. Eğiten ve eğitilebilen bir varlık olarak insan
13. Devlet kuran bir varlık olarak insan
14. İnanan bir varlık olarak insan
15. Sanatın yaratıcısı olarak insan
16. Konuşan bir varlık olarak insan
17. Biopsişik bir varlık olarak insan

başlıkları altında incelemiştir.

İnsanın varlık şartları birbirine sıkıca bağlıdır. İnsanın yapıp eden bir varlık olabilmesi için ne yapacağını bilmesi, hayatın akışı içerisinde neyi hangi sırada yapacağını belirleyip, ona uygun hareket etmesi gerekir. Bunu insana sağlayan, yapıp-etmelerini tayin eden insanın içinde hissettiği kıymet duygusudur. Antropolojik anlamda kıymetler 3 grup altında toplanmıştır:

1. Yüksek kıymetler
2. Araç kıymetler
3. Habitual Kıymetler

Yüksek kıymetler grubunda sevgi, nefret, bilgi, doğruluk, yalancılık, masumluk, saflık, dürüstlük, dostluk, hak ve haksızlık, adalet, güven, güvensizlik, inanma, söz verme, saygı, şeref, iyi ve kötü gibi kıymetler sıralanmıştır. Araç kıymetler olarak ilgi ve menfaate dayalı kıymetler, fayda, çıkar, kuşku, çekememezlik, kıskançlık, vital kıymetler, her türlü maddi kıymetler ve benzerleri düşünülmüştür. Moda, zevk, alışkanlıklar, temelini bir toplumun sosyal yapısında, milletlerin geleneklerinde bulan kıymetler ise üçüncü grup altında toplanmıştır. İnsan hareketleri bu kıymetlerce yönetilir (Mengüşoğlu, 1971, s.118–119). Üçüncü gruptaki kıymetler zararsız olmakla birlikte birbiriyle ters orantıya sahip diğer iki gruptan araç kıymetler yüksek kıymetleri kenara itecek kadar önde olmamalıdır. Çünkü insan ancak değersiz ve sonlu olan araç değerlerden uzaklaşarak, insanlaşma yoluna girer ve yüksek değerleriyle güzel ve sonsuz olan öze yaklaşır (Yılmaz, 2007, s. 100).

İnsan hayatını tek başına yaşayamaz. İstese de istemese de başkalarıyla, başkalarının yapıp-etmeleriyle etkileşim halindedir. Hayatın getirdiği koşullar, başkalarının davranışları ve kendi fenomenleri ile yüz yüze kalır. Bu nedenle insanların yapıp-etmeleri ya birbirlerine karşıdır ya da birbirlerini tamamlayıcı nitelikte şekillenir. Olup bitenler karşısında kayıtsız kalamayan insan tavır takınmak, kendi varlığını koruyabilmek için bir takım tedbirler almak durumundadır. Bu tavrını, hayata bakış açısını ve yaklaşımlarını en basit anlamda konuşmalarında, tartışmalarında yansıtır. Ancak bir insanın tavır takınabilmesi gene bilen bir varlık olmasıyla yani o konuda bir bilgisi, fikri olmasıyla mümkündür.

İnsan amaçları ve hedefleri doğrultusunda ortaya koyduğu yapıp etmelerinin ve tavırlarının yönünü doğru belirleyebilmek için önceden önünü görebilmek durumundadır. Bunun için odaklanması ve o konuda bilgi sahibi olarak olacağını önceden kestirebilmesi gerekir. Bu yalnız günlük yaşantının sürdürülebilmesi için değil aynı zamanda devlet yönetimi, bilim-teknik alanı gibi insanlık adına büyük işlerin gerçekleştirilmesi için de önemlidir. Tabii bunların arkasında bir istemenin bulunması gerekir. Çünkü insan istemediği bir şeyi ancak geçici bir süre gerçekleştirebilir. Başarılı olabilmesi, yapıp ettiklerinin arkasında durmasına ve gerçekten yapmayı istemesine bağlıdır.

İnsanın yapıp-ettikleri sayısızdır. Her şeyin aynı anda yapılması da mümkün değildir. Üstelik hayatta her önüne çıkanı yapması gerekmez. Bu durumda seçim yapmada hür olmalıdır. Ancak kendi iradesiyle karar verebilen kişi kendi hayatını yaşayabilir. Baskı altında hep başkalarının istediklerini yapan, önüne çıkanlarla yetinmek zorunda kalan kişinin başarısı ise tesadüflere bırakılmıştır.

İnsanın tarihi bir varlık olması dünü, bugünü ve yarını birbirine bağlayan, birbiri üstüne inşa edilmiş bir yaşam sürmesinden kaynaklanır. İnsanın yapıp etmeleri şimdiki zamanın içinde olup bitmez. Onların dayandığı bir geçmişi ve etkileyeceği bir geleceği söz konusudur. Dolayısıyla insan dün başladığı bir işi bugün ve yarın devam ettirir ve uzak bir gelecekte takip edilmek üzere bir sonraki nesile devreder. Böylece insan eylemlerinin zaman içindeki devamlılığı sağlanmış olur.

İnsan yaşamı boyunca bazen çok ağır ve katı gerçeklerle karşılaşır kendini çıkışı olmayan koşullar altında bulabilir. Ancak böyle durumlarda bile yaşama tutunmaya çalışır. Bu ise, insanın durumları ideleştirmesiyle, o koşullara bir anlam vermesi ve bir değer atfetmesiyle mümkündür. Çünkü yaşamak için bir neden kalmamışsa yapıp-etmeler son bulur ve artık insan yaşayamaz. Bu durum milletler için de geçerlidir. Bu yüzden insan kendisini bir

şeye veren ve severek yaşayan, severek çalışan bir varlık olmalıdır. Ancak çalışan bir varlık hedeflerini gerçekleştirebilir. İnsanın bilim, felsefe, sanat, teknik alanlardaki başarıları uzun yıllar yılmadan çalışmasıyla mümkün olmuştur. Çalışkanlığın iyi bir eğitimle birleşmesi gereklidir. Tüm bu beceriler ve elde edilmiş olan başarılar, insanın eğitime ve eğitime becerisi sayesinde ortaya konmuştur. İnsanın biyo-psişik varlığında henüz işlenmemiş olarak bulunan ham kabiliyetler eğitim ile olgunlaşır.

İnsan topluluk halinde yaşayan bir varlıktır. Topluluk halinde yaşayabilmesi için iyi-kötü, haklı-haksız, melek-şeytan gibi zıt çekirdekleri içinde barındırdığı disharmonik yapısına söz geçirecek, başarılarının devamı için uygun düzen ortamını sağlayacak bir kuruma ihtiyaç duymuş ve zaruri bir varlık şartı olarak devlet kurmak zorunda kalmıştır. İnsanın kendi çabaları sonucu kurduğu devlet, sonraki oluşumları ve başarıları için kurucu ve koruyucu bir görev üstlenmiştir.

İnsanın diğer bir önemli varlık şartı inanmasıdır. İnsan çalışmalarını, eylemlerini, bilgiyle donanıp kendisini eğitmeyi, devlet kurmayı hep inandığı şeyler uğruna gerçekleştirir. Bilgi fenomeninde bile inanmanın önemi büyüktür. Hem inanma bilgiyi, hem de bilgi inanmayı etkiler. Burada bahsedilen dogmatik olma, her şeyi olduğu gibi kabul etme değildir. İlla dini inanışlar olması da beklenmez.

İnsanı bir yaratıcı, bir sanatçı olarak ele alacak olursak, insanın neden sanatla uğraştığı ortadadır. Sanat, insanı günlük işlerin, küçük ve büyük kaygıların, tüm gerçekliklerin ötesine taşıyarak insanın yükünü hafifletir, günlük hayatta farkına varamadığı değerleri keşfetmesini sağlar, içindeki özü yansıtmayı ve kendini bulmasını kolaylaştırır. Teknikle birlikte insan hayatına hizmet eder. Bu nedenle insanın olduğu her yerde sanat da var olmuştur.

İnsanın geçmişi geleceğe bağlamasında, elde ettiği başarılarını katlayarak kendini ve yaşam koşullarını ilerletebilmesinde nesiller arası iletişimi sağlayan dil aracını kullanması onun varlığının bir şartıdır. Dil insan fenomenlerinin ve başarılarının bir taşıyıcısı olmuştur. İnsanı içe kapanmaktan korurken, düşüncelerin meydana gelmesini ve paylaşılmasını olanaklı kılar.

İnsanın bio-psişik bir yapısının olması ve bu yapısından kaynaklanan üstün kabiliyetleri olması onun kendi eseri değil, ona doğa tarafından tanınmış ayrıcalıklarındır. Özünde mevcut olan bu varlık şartlarının geliştirilmesi ise kendi becerisine, kendi kendisine

verdiği değere ve bu bilinçle yaklaşacağı ve yetiştireceği çocuğa bağlıdır (Mengüşoğlu, 1971).

Felsefi Antropoloji Alanında Çocuk Kavramı

İnsanın yaşamı çocukluğundan başlayarak belli bir içerik, enerji, anlam ve amaç doğrultusunda şekillenir. Beden ve ruh sağlığının kısaca varlık bütünlüğünün temelleri çocukluk döneminde atılır. Ruhsal yaşamın oluşmasında en güçlü dürtü ve uyarılar ilk çocukluk çağından kaynaklanmaktadır. Çocukluktaki yaşantı, izlenim ve davranışlar bireyin daha ileriki durum ve davranışlarını, yapıp-etmelerini etkiler. Kısaca ruhsal olayların dış görünümü, somutluk derecesi, dışavurum biçimi değişse de insanın varlık yapısından gelen nitelikler, belirlediği amaçlar, ruhsal yaşamın amaç doğrultusunda devinimini sağlayan tüm öğeler değişmeden varlığını sürdürür. Bu yüzden çocuğu tanımak insanı tanıma sanatının belkemiğidir (Adler, 1997,s. 21–32).

İnsanda doğuştan var olan ham kabiliyetlerin gelişimi; bakım, eğitim, varılması gereken gayenin idesinin tespiti, öğrenme, elde edilen başarıları nesilden nesile devretme, çalışma, devlet kurma gibi eylemleri gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Burada ilk adım olan bakım, eğitim öncesi bir eylemdir. Çocuğun oldukça yavaş ilerleyen gelişim süreci düşünüldüğünde, insan yaşamının ancak koruyucu bir toplumun varlığı ile mümkün olduğu ortadadır (Mengüşoğlu, 1971, s. 42). İnsan yavrusunun sağ kalabilmesi, gelişip kendi kendine yeterli duruma gelebilmesi için, uzun yıllar özenle bakılıp beslenmesi ve korunması gerekir. Başlangıçtaki güçsüz bebek hali, “birinci yaş sonunda kollarını, bacaklarını, kullanan, yürüyen, konuşan ve kendi kişilik özelliklerini gösteren bir canlı varlığa dönüşür” (Yörükoğlu, 2006, s. 32).

Bir insanın davranışlarını yönlendiren amaç, o insanın çocukken dış dünyadan aldığı izlenimler doğrultusunda gelişim gösterir. Belli bir amacın saptanmasında dış dünyanın payı büyüktür. Çocuk içgüdüsel olarak, varlığını sürdürmek ve gelişimini rahat sağlamak için gerekenden daha çok şey isteyerek, bir güvenlik mekanizması yaratmaya çabalar. İçine doğduğu düzende izlenmeye değer, isteklerini gerçekleştireceği umudunu kendisine veren, gelecek için güven ve umut veren bir yol bulmaya çalışır. İçinde yaşadığı koşullar, imkanlar veya imkansızlıklar, güçlükler karşısında, ilk aylardan itibaren bir dünya görüşü geliştirir. Dıştan gelen duyumları sevinçle veya hoşnutsuzlukla karşılarken yaşamın kendisine yönelttiği isteklere karşı belli bir tutum ve tavır takınmaya zorlanır. Dolayısıyla bir insanın karakter

özelliklerinin süt çocukluğu döneminden itibaren kendini gösterdiği kabul edilmiştir. Bu uyum sürecinde çocuğun ruh durumu çeşitli doğrultulara yönelebilir. Bunlardan biri iyimserliktir. Bu ruh hali çocukta cesaret, açık yüreklilik, güvenilirlik, çalışkanlık gibi karakter özelliklerinin gelişimini destekler. Bunun karşıtı olarak kötümserlik duygusunun gelişmesi ise bireyin tüm yaşamını etkileyecek çekingenlik, ürkeklik, içe kapanıklık, güvensizlik gibi özellikleri doğuracaktır (Adler, 1997, s. 39–42).

Çocuk belli bir olgunlaşma sürecinden geçerken gelişiminin farklı aşamalarında farklı beceriler kazanır. Yeteneklerini geliştirebilmesi için doğru zamanda yeterli ilgi, uyarılma ve desteğe ihtiyaç duyar. Çocuğun ruhsal gelişimi bağımlılıktan bağımsızlığa, bencil davranıştan işbirliğine; yetenekleri yalından karmaşığa, genelden özele; ölçüsüz duygusal tepkileri daha dengeli tepkilere doğru gelişir. Zamanla somut düşünmenin yerini soyut ve mantıklı düşünme alır (Yörükoğlu, s. 29). Bu gelişimin sağlanmasında eğitimin önemi ortadadır. Başkalarından öğrenmeye muhtaç bir varlık olan insan, bakım ve eğitim aracılığıyla başarılarını nesilden nesile aktarır.

Eğitim insanın kendisini ya da karşısındakini bilinçli olarak yönlendirdiği bir etkileme sürecidir. Eğer genç bir insan yalnız vasıta kıymetler içinde yetişir ve yetiştirilirse, ileride yüksek kıymet duygusuna ulaşması zorlaşacak ve bu kişi her aldığı kararda ve yaptıklarında faydacılık temelinde hareket edecektir (Mengüşoğlu, 1971). Bu bağlamda eğitimin bir davranış kazandırma veya bir davranış değişim süreci olduğu söylenebilir. Öte yandan bireye kazandırılmak istenilen davranışlar belirli değer yargıları doğrultusunda gerçekleştiğinden eğitim kültürel aktarımlar olarak da değerlendirilebilir. Sonuç olarak eğitim, yeteneklerin ortaya konması ve geliştirilmesi demektir. “Birey eğitim sayesinde toplumsallaşmış, kişilik kazanmış olur. Söz konusu “insan” olduğunda, insanın eğitilmesi demek, onun ruh ve beden sağlığı korunarak büyütülmesi, yetenekleri, davranışları ve iç dünyası itibarıyla geliştirilmesi, “iyi insan” haline getirilmesi demektir”(Uysal, 2004, s. 82).

Mimari Çıkarımlar; Çocuk ve Yapılı Çevre

İnsan çevresiyle sürekli etkileşim içerisinde. Bu etkileşimde, günümüz yaşam koşulları düşünüldüğünde, çocuğun özellikle evi ile okulu arasında sınırlandırılmış olan kısıtlı deneyim ortamı yapılı çevrenin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bina yığınları arasında, gri tonların-beton zeminin hakim olduğu, araç trafiğine ayrılmış olan ya da araç park yeri olarak değerlendirilen sokaklarda çocuğa ait oyun olanaklarının kısıtlılığı, yeşil alanların

her geçen gün yerini beton bloklara bırakıyor olması, kentsel mekanların yetişkin ölçeğinde, çocuk kullanıcılar göz ardı edilerek tasarlanması çocuk, dolayısıyla da insan üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Oysaki çevreye duyarlı bir insan yetiştirebilmek için temel şart çevrenin de çocuğa duyarlı yaklaşabilmesidir. Çocuğun kent yaşamına katılımının sağlanması ve “çocuk dostu kent” bilinciyle yarı açık ve açık alanların yeniden ele alınması ancak bu farkındalıkla öne çıkacaktır.

Erken çocukluk dönemi öncelikli olmak üzere çocuğun ilk algı ortamı konuttur. Konut mekanlarının organizasyonunda çocuğun sürekli büyüme ve gelişim sürecinde oluşu, çocuğun ve ailenin zaman içinde değişen gereksinimleri mekan tasarımını yönlendiren ana etkenlerdir. Fonksiyonellik, güvenlik ve amaca uygunluk olarak tanımlanabilecek engelsiz tasarım, etrafındaki tehlikelerin henüz farkında bile olmayan bu kullanıcı grubu için büyük önem taşır. Çocuk ölçeği ve ihtiyaçları dikkate alınarak yalnız çocuk odası değil evin tamamı, çocuğa kesintisiz ve güvenli oyun/deneyim ortamı sağlayabilmelidir. Çocuk bu koşullar, güven veya güvensizlikler, kolaylık veya zorluklar karşısında kendi kişilik özelliklerini, hayata karşı iyimser veya kötümser tavrını geliştirecektir.

Günümüz çağdaş eğitim yaklaşımı okul ve öğrenme ortamlarında değişimi zorunlu kılmaktadır. Artık tip projeler yerini; bulunduğu çevrenin arazi, doğa, iklim koşullarına uygun tasarlanmış, doğal ışık kullanımını maksimum önemseyen, kullanıcısı olan çocuğun temel ihtiyaçlarını yalnız fiziksel değil psikolojik ve sosyal gelişimi bütününde değerlendirmiş ve çocuğun dinamik kişiliğini yansıtabilecek cesarete kavuşmuş deneyim mekanları bütünündeki eğitim amaçlı yapılara bırakmalıdır. Yalnız eğitim yapıları değil çocuğun kullanmakta olduğu tüm yapılar tasarlanırken alıcı konumdaki çocuğun fiziksel çevrenin olumlu olumsuz tüm etkilerine açık ve savunmasız durumda olduğu dikkate alınmalıdır. Unutmamalıyız ki çocuk çevreyi başka bir gözle görmekte, kısıtlı deneyimleri ölçüsünde yorumlayıp değerlendirmektedir. Bu doğrultuda endüstriyel tasarım ölçeğinde, oyun araçları tasarımından; mimari ölçekte, çocuk odası, kreş, anaokulu, eğitim ve sağlık yapıları iç-dış mekan ve cephe tasarımına kadar; yapıların açık alan düzenlemelerinden, kentsel ölçekte sokakların ve çocuk oyun alanlarının tasarımına kadar mevcut mekan ve çevrelerin yenilenmesi, iyileştirilmesi gereklidir. Bunun için belki de en doğru yol, yarışmalar aracılığı ile araştırma, sorgulama ve deneme ortamları yaratılması ve çocuk-mekan ilişkisinin insanı merkeze alan bir tasarım yaklaşımıyla yeniden yorumlanmasıdır.

Sonuç

Modernizmin endüstriyel yapısı, üretimde aktif rol oynayan erişkin ve sağlıklı bireylere yönelik biçimlenmiştir. Bu koşullar altında çocuk, yaşlılar ve engellilerle birlikte “ötekiler” olarak nitelendirilen bir grup altında yer almaktadır. Bu durum hayata henüz uyum sağlamaya çalışan çocuğun işlerini daha da zorlaştırarak, kendisi için yaratılmamış bir dünyada yabancı hissetmesine neden olur. Erişkinlerin oluşturduğu bu çevrede çocuk, kendisini küçük, güçsüz, eksikliklerle dolu ve yetersiz görür. Oysa ki çocuğun deneyimleyerek, sahip çıkarak, çevresini ruhsal yaşamına katabilmesi, sağlıklı bir gelişim ortamı içinde yetişmesi gereklidir.

Mekan tasarımlarının toplumların ideolojilerini somut olarak ortaya koyan, yaşamı yönlendiren düzenlemeler olduğu düşünüldüğünde yapıları çevrenin insanı nasıl kuşattığı, insana nasıl yaklaştığı ve hangi amaca hizmet ettiği üzerinde düşünülmelidir. Özellikle tüketimin bu kadar desteklendiği, hızlı yaşantının empoze edildiği, tektipleşmenin giderek hakim olduğu günümüz dünyasında mekanların ne kadar insana yönelik olduğu ve nasıl olması gerektiği önemle ele alınmalıdır. Tabii bunun gerçekleşebilmesi için insanın kendini fark etmesi, önemsemesi, kendine ve yaşadığı çevreye sevgi ve saygı duyguları beslemesi ve bunu çocukluk döneminden itibaren içselleştirmesi gereklidir. Bu bilincin yaygınlaşmasıyla insan, bahçesi olmayan bir apartman dairesinde günışığı almayan küçük bir odada, yapay oyuncaklarla oynamanın ötesinde bir yaratıcılık ortamı bulamayan günümüz apartman çocuğu için acilen bir çözüm üretecektir.

Çocuğun varlık koşullarını düzgün yaşaması için özel çevreye olan gereksinimi karşılanmalı, gelişim alanlarını olumlu etkileyecek mekanlar tasarlanmalıdır. Gereksinimlerini karşılayan, ona ait olduğunu hissettiren, güven veren, uygun ortamın sağlanması gerekmektedir. Çocuk deneyimlediği çevre aracılığıyla bazı soruları kendisi cevaplayabilmeli, çevre ona soru sorma, araştırma ve deneyimleme olanağı tanınmalıdır. Çocukların ihtiyaç duyduğu özgürlük, güvenli mekanlar ile sağlanırken, hareketini dolayısıyla bedensel gelişimini teşvik edecek ve hızlandıracak uyarıcı ortamlar yaratılmalıdır. Özgür ve uyarıcı ortam çocuklarda zihin gelişimini hızlandırır. Anlatım güçleri artarak, dil dağarcığı zenginleşir. Böylece insanın varlık yapısından gelen yeteneklerin ortaya çıkarılıp geliştirilmesinde uygun ortamlar sağlanmış olur.

KAYNAKLAR

Adler, A. (1997). *İnsan Tanıma Sanatı*. İstanbul: Say.

Mengüoğlu, T. (1971). *Felsefi Antropoloji*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Roth, L. M. (2000). *Mimarlığın Öyküsü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Uysal, E. (2004). Eğitim'e Felsefi Antropoloji Çerçevesinde Kavramsal Bir Yaklaşım.
Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VIII/2, 81-99

Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: ÖZGÜR Yayınları.

